

УДК 314.156.(477)

DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2026.2.4>**Чуйкова Олена Володимирівна**

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії, біоетики та іноземних мов
Одеського національного медичного університету
Валіховський провулок, 2, Одеса, Україна
orcid.org/0009-0002-5796-1112

КОНЦЕПТ «RESSENTIMENT» ФІЛОСОФІЇ Ф. НІЦШЕ У РЕАЛІЗАЦІЇ «ПЛЕБЕЄМ» ТА «АРИСТОКРАТОМ»: МІФ, МІСТЕРІЯ, ЧАС

Актуальність. Сучасна соціальна ситуація занурена у глобальний хаос з інтенціями есхатології, що потребує її осмислення у історико-філософському та антропологічному зламі з акцентом на особистісно-відповідальному «ressentiment» історичних діячів.

Мета: дослідити концепт Ф. Ніцше «ressentiment» у історико-філософському та антропологічному контекстах доби Давньої Еллади, що втілено у таких особах, як Фукідід, Геракліт, Сократ, згідно філософії Ф. Ніцше; винайти історичне підґрунтя містеріальної циклічності хаосу «часу Діоніса», що актуалізовано у сучасності.

Методи: історико-філософський, компаративний, герменевтичний, структурно-типологічний.

Результат. Ф. Ніцше вважає, що «ressentiment» властивий людям низького походження, і яскравим прикладом слугує Сократ, якого німецький філософ осмислює як однозначно негативного персонажа. Фукідід та Геракліт вважаються зразком аристократизму, реалістичності, що доводять їх соціальні та філософські позиції. Проте ми досліджуємо вказаних представників двох верств населення як носіїв двох протилежних міфологем, що протистоять одна одній, але обидві визначили майбутнє суспільства.

Висновки. Досліджено концепт «ressentiment» Ф. Ніцше у історико-філософському та антропологічному контекстах. З'ясовано, що «ressentiment» є однаковим підґрунтям філософських і соціальних позицій Фукідіда, Геракліта, Сократа, незалежно від різниці у верствах суспільства та у ідеологемах, якими вони структурували устрій полісів. Способом «помсти» аристократам було знищення їх родових міфів та пропонування глобального міфічного устрою, шляхом маніпуляцій емоціями, невротичним базіканням. «Помстою» демократичному устрою полісу стало структурування виборів керівників полісів відповідно до хаотичного, ритуального, циклічного «часу Діоніса».

Ключові слова: «ressentiment», «час Діоніса», абстрактна логіка, порядок, реалізм, Ф. Ніцше, структурна типологія, родовий аристократ, плебей, невротичне базікання.

Вступ. В статті розглядається концепт «ressentiment» філософії Ф. Ніцше у історико-філософському та антропологічному контекстах давньої еллінської доби. Ф. Ніцше вважав, що концепт «ressentiment» властивий «моралі рабів», нижчій верстві суспільства, «плебеєм» і особливо деяким її представникам на кшталт «плебея» Сократа, особу якого німецький філософ розглядав відверто негативно. Ми вважаємо, що концепт «ressentiment» без конотацій «моралі рабів» та «плебсу» властивий родовитим аристократам на кшталт Фукідіда та Геракліта, який взагалі належав до царів-жерців, що слугували Аполлону як втіленню порядку. Концепт «ressentiment» у виконанні аристократів втілювався тонко, освічено та законотворчо – через впровадження у організацію суспільства протилежного щодо порядку Аполлона культу Діоніса з його хаотичним циклічним часом, тяжінням до ентропії, розбещеності. Натомість плебей Сократ реалізував власний «ressentiment» щодо аристократів як невротичне базікання, риторичні, логічні, схематичні пастки для свідомості юнаків [1].

Мета і завдання – дослідити концепт «ressentiment» у історико-філософському та антропологічному контекстах доби Давньої Еллади, що втілено у особах Фукідіда, Геракліта, Сократа у філософії Ф. Ніцше; винайти історичне підґрунтя містеріальної циклічності хаосу часу Діоніса, що реалізовано у сучасності.

Актуальність сучасна соціальна ситуація занурена у глобальний хаос з інтенціями есхатології, що потребує її осмислення у історико-філософському та особистісно-відповідальному, антропологічному, зламі.

Методи історико-філософський (досліджуємо концепт «ressentiment» у історії, філософії доби стародавньої Еллади), компаративний (порівнено реалізацію почуття «ressentiment» між представниками родової аристократії та плебсом), герменевтичний (аналізуємо сенси концепту «ressentiment» у текстах Ф. Ніцше), структурно-типологічний (застосовано до аналізу міфологем та розуміння базисних структур устрою суспільства, починаючи з історичної ретроспективи).

Аналіз попередніх досліджень. Існує велика кількість наукових праць, в яких досліджено філософія Ф. Ніцше, враховуючи концепт рессентименту. Ми звертаємось до декількох праць, які, на нашу думку, концептуально стоять ближче до нашого дослідження. Нам важливе подібна до нашої концепції пролонгація почуття рессентименту у організацію суспільного життя, що ми знаходимо у статті О. Монятовської «Феномен ресентименту в культурі: Ніцше, Шелер, Фукуяма» [2, с. 184]. Зосередження на антропологічному аспекті ресентименту статті М. Сінельнікової «Ресентимент як визначальна риса ніцшеанської людини», де авторка підкреслює дуальність, суперечливість людської природи та притаманність почуття ресентименту всілякій людині [3, с. 100], нами використовується аналогічним чином.

Проте ми відкидаємо феноменологічний бік розгляду почуття ресентименту, а також нам не потрібна психологія вказаного феномену. Наше дослідження зосереджено на антропологічному соціально-філософському, історично-філософському зламі ресентименту двох верств суспільства стародавнього полісу. Обидві авторки згадують «екстравертний ресентимент», що руйнує саму людину [2; 3]. На нашу думку, «саморесентимент» властивий Сократу, що доводить його смерть.

Стаття Р. Данканіч «Культурно-філософські засади кризи класичного мислення у тлумаченні Г. Гадамера» презентує позицію критичного ставлення Ф. Ніцше до особи Сократа, дослідження минулих епох у кризові злами історичного буття, а також ставлення до зміни моралі як такої, що приводить до змін у суспільному бутті [4, с. 186].

Стаття О. Ярош «Містичні тенденції в античній філософії: Геракліт Ефеський» підтверджує низку власних інтерпретацій фрагментів філософа, що дозволяє краще концептуалізувати їх сенси у дослідженні [5].

Ми звертаємось до праці Т. Лютого «Самоперевершення», яке надає інформацію про особисте життя різних періодів творчості Ф. Ніцше, що допомагає побудувати цілісну картину життя та творчості німецького філософа [6]. Ми продовжуємо застосовувати структуралізм в цілому та декілька його ідей як методику дослідження, акцентуючи увагу на діахронічному аспекті аналізу минулого з сьогодення [7; 8; 9].

Результати. Історичним підґрунтям філософії Ф. Ніцше виступає боротьба між родовою аристократією та демосом, тобто тією частиною населення, що було організовано за ознакою зайнятої території, за владу у місті-полісі. Родові аристократи евпатриди були землевласниками, а також були евпатриди, родові аристократи, що переїхали до Афін з Мікенської області через загарбання неї військами дорійців, що створило додаткове навантаження на суспільство.

Історично вказаний період боротьби родової аристократії та демократії відомий як демократичні реформи Солона, що перевели владу у Афінах з пріоритету родовитості на майновий принцип.

Аристократичний рід царів-жерців, до якого належав Геракліт, переїхав через війну з Аттики до Ефесу. Геракліт насправді був жрець, але свої функції він передав брату, щоб вільно зайнятися філософією. Діалектика та метаморфози-перетворення усього в інше називається Логосом-вогнем, циклічністю у філософії Геракліта як ще одного принципу природи. Космогонічні

закони Геракліта серед багатьох включають у себе циклічність разом з боротьбою, вогнем, Логосом, єдністю протилежностей, швидкоплинністю буття, тощо. Фулідід належав до аристократичної родини евпатридів, які володіли золотими копальнями у Фракії та мали шановного предка.

Сократ має демократичне походження: батько був ремісником, мати була акушеркою. За словами Ф. Ніцше, це «плебейське» походження.

На сторінках творів Ф. Ніцше ці дві верстви населення, їх філософські, світоглядні позиції стикнулися як дві протилежні ідеологеми, які борються між собою за майбутнє населення.

Плебейське походження Сократа, за думкою Ф. Ніцше, не дало йому справжньої мудрості та шляхетності духу. Натомість, своїм невротичним базіканням та логічними хитросплетіннями він намагався узяти верх над більш родовитою або заможною людиною. Амбіції Сократа підігрівалися тим фактом, що його обрали одним з архонтів, керівників Афін як наймудрішу людину того часу, за висловом піфійського оракула. Цей факт зменшував дистанцію між верствою «плебсу» та аристократії, що є передумовою для революційного повстання, тож бажання помститися аристократичній верстві у Сократа стало філософською «антропологічною революцією», або «антропологічним поворотом» у філософії.

Ф. Ніцше вважає, що сократичне «пізнай себе» як замкненість у собі самому без пізнання оточуючого світу, уведення у антропологічну філософію принципово невизначеної апорії добра і зла, суха логічність та краснорядство, софістичність, як нестримне, невротичне базікання, несприйняття поезії та, нарешті, метафізична реальність є власною помстою, *ressentiment*'ом Сократа аристократичній верстві [1; 10; 11]. Сократ, як казковий криолов, звабив, спокусив молодь, синів аристократів своєю метафізичною реальністю та логічним невротичним базіканням, щоб увести від родових традицій, життєстверджуючих інстинктів, діловитості у хибну реальність, у абстракцію, зробити недієздатними, такими, що не відповідають генетиці, визначальним якостям міфічних героїв, прабатьків аристократичних родів [1; 11]. Філософування Сократа є безпосереднім втіленням *ressentiment*'у, а його методи філософування (індукція, маєвтика) є знаряддям *ressentiment*'у [12].

Несприйняття поезії Сократом, за думкою Ф. Ніцше, виявилось у тому, що Платон спалив свої вірші та припинив заняття поезією з вчителем, щоб Сократ допустив його до своєї філософії [13; 1; 10].

Фулідід реформами циклічного часу виборів, законами та діями, а Геракліт своєю філософією як знаряддям *ressentiment*'у за загибель традицій, аристократичних родів з правлінням царів-жерців переводять новий демократичний поліс (після реформ Солона та Клісфена у 6 ст. до н.е. поліс став демократичним) на циклічний есхатологічний час діонісійських містерій. Протилежним *ressentiment*'ом виступає логічне невротичне базікання плебея Сократа, який своєю поведінкою та ідеями намагається помститися залишкам стародавніх царів-жерців, на кшталт Платона. «Сатир», за словами Ф. Ніцше, який відмовляє йому у природі людини, вказуючи на залежність від внутрішнього «демона», який керував усіма думками, поведінкою маєвтика, зробив кар'єру, та взагалі має відразу до Сократа [1].

Солодкомовний плебей Сократ, що приємний у всіляких стосунках, протистоїть лаконічним, стриманим, мудрим, замкненим у собі аристократам Геракліту та Фулідіду зі старих родів, що мають геніями родів міфологічних (для усіх інших) реально існувавших героїв. Протистояння аристократів духу та роду та плебсу у аспекті взаємного ідеологічного соціального *ressentiment*'у постає на сторінках філософії Ф. Ніцше.

Фулідід та Геракліт першими розпочали викладати ідеї, що створені на підставі *ressentiment*'у з приводу жалю та відчуття світової есхатології через низку подій соціально-політичного характеру, які усунули від стародавніх обрядів та відповідальності за суспільне життя на підставі єдиних космологічних законів порядку. В першу чергу, це були жерці, що уклали порядок у відповідності до світового аполлонівського порядку та гармонії.

Атрибути філософії Геракліта – царя-жерця старовинного роду – лук і ліра свідчать, що його рід належав саме Аполлону, про якого з міфології відомо, що він носив з собою лук та ліру.

Перед смертю Геракліт віддав на збереження свої філософські рукописи у храм сестри Аполлона – Артеміди, що був розташований у його власному місті-полісі Ефесі. Відомий вислів Геракліта, що «протилежності збігаються», достатньо в цьому впевнитися, якщо подивитись на «лук та ліру», є свідченням прихованої філософської мудрості аристократичних родів, що у ті давні часи володіли діалектичним законом устрою буття. «Єдність протилежностей», що виражається у струнах ліри та тятіві луку є також виразом світової гармонії, у якій все повинно бути у певній мірі, у балансі, що називається «золотою серединою» (пізніше Аристотель буде оперувати цим поняттям) або «Серединним Шляхом», як у буддизмі, який зародився приблизно у ті самі часи, як і філософія Геракліта, або «дао» як вираз космогонічного балансу сил, що було притаманно філософії відлюдників у найстаріші часи [5].

Отже, у космогонічній філософії гармонії, балансу як виразу золотої середини існування суспільства у цілому та окремо людини самій у собі через гонитву на носіїв та стверджувачів цих давніх космогонічних законів для існування людей залишки нащадків царів-жерців відмовили сучасному їх суспільству з пролонгацією у наше сьогодення.

Геракліт описав інший закон устрою буття, як суцільне протистояння усіх проти усіх, де «війна батько та жрець усього», тобто описав протилежну на сто вісімдесят відсотків ідею, що більше підходила до стихійної «боротьби видів», яка розпочалась у суспільстві у його добу. Відповідно, суспільство, що само стало на рейки війни у кінці часів чекає на «вогонь», що створить «світову пожежу», яка «усіх примирить та розсудить», тобто тотально поглине усе живе на планеті, як глобальна історична есхатологія [5]. Сучасна синергетика підтверджує таку позицію, впроваджуючи твердження, що «всесвіт тяжіє до ентропії». Власне, тяжіння до ентропії у суспільстві розпочалось у часи Геракліта, коли народ відмовився від влади давніх аристократичних родів царів-жерців, що слугували космогонічному закону порядку. Натомість народ почав вважати за правильне керуватися майновим принципом, що доволі стихійний, стрімко змінюється, хаотичний та слугує тваринному «золотому тельцю» замість божественної гармонії.

Фукідід та Геракліт обидва бачать справжню реальність, не віють у метафізичних примарах. Натомість комедія Аристофана «Хмари» зображує Сократа як чудернацького софіста, який у кошику під хмарами вигадує свої метафізичні дурниці.

Ф. Ніцше підбирає декілька порівнянь для Сократа, щоб краще передати своє розуміння його природи. В «Народженні трагедії з духу музики» Сократ, окрім «плебея», що одержимий софістичним базіканням та використовує таку автентичну особливість як помсту аристократам, уводить їх у світ софістичних примар, залишає без волі до життя, до влади, здійснюючи таким чином плебейський «ressentiment» [1].

Ф. Ніцше визначає демонічну природу таланту краснбайства Сократа. Тим більше, що у «Апології Сократа» головний персонаж сам зізнається, що всередині нього сидить «даймон», який керує усіма його думками та словами, поведінкою. Ф. Ніцше самого Сократа називає «демоном», що одержимий софістичною діалектикою та лише лицемірить, як ханжа, з приводу костюмованої, уявної, на кшталт діонісійської, трагедії власного життя [1].

Різниця у тому, що Аполлон надає людям здатність споглядання, а Діоніс – афекти, стихійність, які потрібно не мислити, а переживати і брати з цих станів те, що потрібно для життя, стверджувати волю до життя. А демон Сократ лише виснажує живі сили учнів, нав'язує нежиттєздатні багатогодинні дискусії, які є сухою риторикою, софістичною діалектикою, без надання знання, мудрості, законів життя, чим підрубає життєві інстинкти тих, хто з ним був поруч. Тобто «даймон» не має латинської кальки «геній», а є суцільною істотою, що захопила повністю особистість Сократа через його плебейське бажання здійснити «ressentiment», домінувати над більш обдарованими та аристократичними громадянами.

Риси нежиттєздатності, зацікавленості технологіями, які знищують життєву силу, дієвість, відповідальність вказують на стан розпаду, декадансу у суспільстві та окремої людини. Тому Ф. Ніцше називає Сократа «першим декадентом» на багатьох сторінках «Народження трагедії у духу музики» [1].

Сократ має заздрощі до усього шляхетного, інтелігентного, гарного та нівелює це, як плебей та демон, намагається знищити усе видатне від природи своєю нищівною красномовною риторикою, помститися за власну не гарність, не обдарованість, не шляхетність та інше, чим нагадує Герострата. Лише замість храму Артеміді він руйнує афінське суспільство. Отже, така позиція дійсно відповідає ханжської, декадентської поведінці.

Дуже добре, що талановитий Платон, якого Сократ прийняв в учні лише після знищення ним власних поезій, вчасно залишився без такого вчителя, та зміг свій літературний талант разом зі сакральним знанням, що перейшло до нього по лінії роду царів-жерців втілити у діалоги. Іншими шляхами Платон все ж повернувся до високого жанру трагедії, у якому доля стикається з людиною, провокує людину на нестандартні вчинки та переживання, які змінюють людину, що є реальною, практичною філософією.

Діалектичний схематизм Сократа, що ігнорує живе життя, у Платона перетворився на універсалії, тобто ейдоси, які по суті є пустими структурами, у які повинно вкладатися розмаїття усього існуючого живого життєвого світу. Схематичні універсалії стали метафізикою Платона, тою метафізичною над-реальністю, Гіперуранією, що пізнається як справжня реальність на відміну від емпіричного буття з усіма його негараздами. Ф. Ніцше вважає метафізичну позицію Платона втечею від живого життя, від неоднозначної, подекуди трагічної реальності у примари метафізики [14; 15].

Ф. Ніцше вважає Сократа «демоном софістики», або «демоном раціональності», а Платона просто «боягузом», який ховається від реального життя і стає нездатним впоратися з речами життєвого світу. Логічні схеми Сократа підірвали інстинкти, амбіції, інтуїтивне бачення речей живого життя, тому Платон, Алквіад та інші стали «боягузами», що заховані у філософську «печеру» з її метафізичними універсальними привидами [10].

Міфи стародавнього еллінізму, на які спирається Геракліт та Фукідід, Платон у власній метафізичній філософії намагається змінити на міф глобалізаційний, який втілено у розповідь про Атлантиду. Що за міф у Геракліта і Фукідіда? Це міф про героїчних предків стародавніх аристократичних родів, які як генетичні нащадки і спадкоємники продовжували керувати полісами, виконуючи функцію царів-жерців, вшановуючи своїх та полісних родових покровителів. Геракліт, наприклад був з роду царів-жерців, що шанували Аполлона та його сестру Артеміді, у храмі якої він залишив на зберігання власні твори для нащадків цього культу та суспільства взагалі.

Демократичні полісні реформи припинили вказану форму керування полісом аристократичних родів, після чого відбувся новий оберт реформ. Реформа Фукідіда, який замість порядку Аполлона, який був відторгнений суспільством, надав циклічний містеріальний хаос культу Діоніса як циклічний час виборів керівників полісу. Платон надав глобальний міф про Атлантиду замість навіть власного родового міфу, тому що також був з роду царів, але спокусився культом Сократа. Зрозуміло, чому ми вважаємо міф про Атлантиду глобальним, тому що пірамідальна структура влади, устрою суспільства розрахована не на маленьку етнічну територію, а на планетарний масштаб. Платон відмовився від власного родового міфу під впливом логічного базікання Сократа, яке носить доволі абстрактний характер, що корелює з уніфікованою, стереотипною глобальністю.

Сократичне схематичне краснбайство має ще одну шкоду: воно спрямовано на заперечення міфу. Сократичне діалектичне базікання нівелює міфологему, воно антимифічно та антимифологічно. Проте кожний народ має власний міф, на міфі базується національна традиція, міф є охоронцем традиції і разом з ним автентичності певного народу. Сократ разом з міфом знищує національну традицію та, як наслідок, у перспективі знищується сам народ. Народ без базового міфу починає шукати міфологію у інших кутках світу та збирає їх шматки, як голодна та безпритульна людина. Народ без міфу втрачає свою ідентичність, своє обличчя та стає уніфікованим, глобалізованим, конформним індивідом [11; 12; 16; 17].

Замість національних міфів, що формують традицію певного народу, Платон розробив власний схематичний міф про логічне пізнання. Міф про печеру сконцентрований на проблемі пізнання та має універсальний сенс, що є глобальним для усіх освічених конкретних людей,

але він позбавлений живого життя, він є сухою схемою, дидактичною, силогічною. Міф про «печеру» не може замінити власні народні міфи, що надихають та формують традицію, що передається з покоління до покоління разом з натхненням жити, стверджувати себе, стверджувати інстинкти життя. Міф про «печеру» має сенс лише у класній кімнаті школи або університету як схематична ілюстрація надбання освіти, тобто він суто раціоналістичний, теоретичний та абстрактний. Абстрактне життя замість живого, життєстверджуючого етнос міфу та традиції, що зберігає ідентичність та обличчя, – ось який ідеал філософії Сократа та його учня Платона. Отже, ми бачимо, що у філософії Сократа, написаної Платоном, закладено сучасні схематичні, універсальні, глобалізаційні процеси, що спрямовані на стирання кордонів та обличчя етносів. Носієм міфу постає Діоніс у філософії Ф. Ніцше, так само, як носієм трагедії буття та однією із складових трагедії як виду мистецтва.

Носіями протилежних суспільно-антропологічних концепцій постають Фукідід та Геракліт, що мають сакральне родове знання та водночас є реалістами, та метафізики, діалектики, теоретики Сократ та Платон. Реальність Фукідіда та Геракліта, що мають сміливість не ховатися, а жити у трагічному, приймають трагічність буття як даність. Протиставленням позиції мужнього сприйняття трагічності буття постає метафізичність боягузів, що ховаються від реального життя у примари, як зображено у Сократа у комедії Аристофана.

Таким чином, Ф. Ніцше пише, що сучасний світ у тому вигляді, який він є, – це результат сократизму. Цей вислів йде у протиріччя з нашою думкою, що сучасний світ є результатом реформи Фукідіда щодо переведення виборів керівників полісу на циклічний час діонісійських містерій з автоматичною актуалізацією діонісійських цінностей (екстатичність, хаотичність, розбещеність тощо). Але, якщо у контексті еллінської культури Діоніс протиставлявся та одночасно поєднувався з Аполлоном, то зараз у сучасному світі ми можемо побачити одночасне протиставлення та поєднання Діоніса та Сократа. Тобто Сократ – декадент, софіст, схоласт, діалектик, раціоналіст, «демон», який захопив усю його особистість, може поєднуватися з діонісійським «демоном» хаосу, розбещеності, руйнації.

Сократ та Діоніс є парою ще тому, що представники обох верств базуються на спільному глибинному почутті *ressentiment*'у, яке йде від безпосереднього історичного Сократа до залишків аристократів та від Фукідіда до демократичного полісу. Фукідід увів діонісійський циклічний час містерій як визначальний вибори керівників демократичних полісів. Вибір саме діонісійства не випадковий, тому що Діоніс не еллінський бог, має азійське походження, чужорідний та чужий по духу і змісту, що можна дорівняти до плебейського стану, яким став поліс після реформ Солона та Клісфена. Поєднує цих двох непримиренних супротивників у філософії Ф. Ніцше однаковий негативізм: негативна раціональна діалектика Сократа разом з негативізмом містерій хаосу, смерті, безумства діонісійських містерій, який легітимізував у політиці Фукідід. Разом вони створили «спільну справу» по руйнації суспільств разом з людиною, тож «протилежності створили спільне», якщо перефразувати Геракліта.

Відмінністю залишається міфотворчість діонісійства, на що вказує Ф. Ніцше, та знищення міфу і заміщення його діалектичним, універсальним, раціональним схематизмом сократизму. Таке сполучення нівелювало спочатку еллінізм, а пізніше усі інші народи було включено у глобальний процес хаотизації та нівеляції національних міфів та традицій. Друга відмінність у позиційному характері: з боку діонісійства – це екстатичність, трагізм, життя в усіх його формах, з боку сократизма – це відсутність життя, є лише захмарна метафізика, яку Ф. Ніцше називає «дефектом» разом з нестримним базіканням. На нашу думку, в аспекті нестримного «дефектного» базікання є своєрідна екстатичність Сократа, певне безумство, як захопленість його внутрішнім «демоном», тому на роль сатира у поеті Діоніса він підходить. Ф. Ніцше саме так виражає своє презирство Сократу, не визнаючи у ньому філософа.

Висновки. Отже, за думкою Ф. Ніцше, Сократ є справжнім ханжою, демоном, що сугестивно уводить в оману, софістично маніпулює емоціями та думками людей та виснажує тих, хто з ним спілкується або намагається чомусь навчитися. Він майстерно лицемірить, грає роль вчителя,

а насправді робить людей слабкими, безплідними, нежиттєздатними, як це властиве класичному дрібному «демону».

Натомість, філософська «помста» Геракліта скоріше постає як правильне розуміння метафізичних законів та констатація подій суспільного переходу на хибні, хаотичні закони існування та об'єктивна пролонгація їх наслідків для нащадків у глобальному масштабі.

Сократ з запереченням національного міфу, що є у героїчних предках родових аристократів, та ствердженням схематичних універсалій є за початківцем сучасного глобалізованого, зі стертою самістю, ідентичністю суспільства атомізованих індивідів. Учень Сократа Платон у власній філософії замість національних міфів, що формують традицію певного народу, розробив власний універсальний схематичний міф про теоретичне, логічне пізнання, відомий як «міф про печеру».

Фуکیدід у філософії Ф. Ніцше постає як «аристократ духу», а не лише власного роду, тому має життєстверджуючу натуру, реально, без прикрас, дивиться на життя, відповідно до традицій давньої доби, що засвоїв як нащадок одного з найбагатших родів. Фуکیدід навмисно увів циклічний час Діоніса як структуруючий суспільне життя полісу та організуючий в ньому політичні вибори керівників. Зміна суспільно-політичної системи відповідно до циклічного часу сезонних містерій стала витонченою та впливовою реалізацією ресентимента «аристократа духу» як послідовне продовження вектору відмови суспільства від національних родових міфів, відмови від захисту родових генетичних міфологічних предків, натомість захопившись балачками «дефектного» Сократа та універсальними глобалізованими міфами Платона, що знищують єдність полісу та атомізують людей. Циклічність сезонних містерій як циклічність політичних виборів у полісі Фуکیدіда виступає проти кастових традицій та лінійного часу міфічної Атлантиди Платона та проти метафізичної країни Гіперуранії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ніцше Ф. Народження трагедії з духу музики. Львів: Астролябія, 2022. 624 с.
2. Монятовська О. Феномен ресентименту в культурі: Ніцше, Шелер, Фукуяма. *Філософська думка*. 3, 2024. С. 184–192. <https://doi.org/10.15407/fd2024.03.184>
3. Сінельнікова М. Ресентимент як визначальна риса ніцшеанської людини. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 40, 2022. С. 100–106. <https://doi.org/0.30970/PPS.2022.40.12>
4. Данканіч Р. Культурно-філософські засади кризи класичного мислення у тлумаченні Г. Гадамера. *Культурологічний альманах*. (4), 2024. С. 186–195. <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2024/4/21>
5. Ярош О. Містичні тенденції в античній філософії: Геракліт Ефеський. *Гуманітарний журнал*. 3 – 4, 2011. С. 97 – 105.
6. Лютий Т. Ніцше. Самоперевершення. Київ: Темпора, 2016. 978 с.
7. Сосюр Ф. де. Курс загальної лінгвістики. Київ: Основи, 1998. 324 с.
8. Чуйкова О. (2024). Діахронія ретенційної свідомості та наратив «тексту про минуле» П. Рікера та М. Пруста «У пошуках втраченого часу». *Modern science: prospects, innovations and technologies: Scientific monograph. Part 2*, 444, 105–143. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-473-3-21>
9. Чуйкова О. (2025). Лінгво-філософський структуралізм (синхронія та діахронія) концепту «трансцендентальне Его» Е. Гусерля *International Scientific Conference Vectors of Science and Technology Development in the Context of Globalisation : Conference Proceedings, March 22–23*, 42–45.
10. Ніцше Ф. Шопенгауер як вихователь. Сутінки ідолів. Харків: Фоліо, 2020. 192 с.
11. Юнг К.-Г. (2025). Аіон. Нариси щодо символіки самості. Львів: Астролябія. 432 с.
12. Юнг К.-Г. (2018). Архетипи і колективне несвідоме. Львів: Астролябія. 608 с.
13. Ніцше Ф. Весела наука. Харків: Фоліо, 2020. 288 с.
14. Аристотель. Метафізика. Київ, Темпора, 2022. 848 с.
15. Платон. Бенкет. Львів: Видавництво УКУ, 2018. 220 с.
16. Тойнбі А. Дослідження історії. Київ: Основи, 1995. 406 с.
17. Fukuyama F. The end of History and the last Man. *The National Interest*, 1992. 464 p.

REFERENCES

1. Nietzsche F. (2022). *The Birth of Tragedy from the Spirit of Music*. [The Birth of Tragedy from the Spirit of Music]. L'viv: Astrolabiya. 624 s. [in Ukrainian]
2. Mon'atovs'ka O. Fenomen resentymentu v kul'turi: Nitsche, Sheler, Fukuyama. [The phenomenon of resentment in culture: Nietzsche, Sheler, Fukuyama]. *Filosofs'ka dumka*. 3, 2024. С 184–192. <https://doi.org/10.15407/fd2024.03.184> [in Ukrainian]
3. Sinelnikova M. (2022). Resentiment yak viznachal'na risa nitshevs'koyi lyudini. [Resentiment as a defining trait of Nietzschean man]. *Visnik L'vivs'kogo universitetu. Serija filos.-politolog. studiji*. 40. P. 100–106. <https://doi.org/10.30970/PPS.2022.40.12> [in Ukrainian]
4. Dankanich R. (2024). Kul'turno-filosofs'ki zasady krizy klasychnogo mislennya u tlumachenni G. Gadamera. [Cultural-philosophical foundations of the crisis of classical thinking in the interpretation of G. Gadamer]. *Kul'turologichniy al'manah*. (4). P. 186–195. <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2024/4/21> [in Ukrainian]
5. Yarosh O. (2011). Mistichni tendentsiyi v antichniy filosofiyi: Heraklit Efes'kiy. [Mystical trends in ancient philosophy: Heraclitus of Ephesus]. *Gumanitarniy jurnal*. 3–4. P. 97–105.
6. Luty T. (2016). Nietzsche. Samoperevershenn'a. [Nietzsche. Selfimprovement]. Kijiv: Tempora. 978 s. [in Ukrainian]
7. Sos'ur F. de. (1998). Kurs zagal'noji lingvistiki. [General linguistics course]. Kijiv: Osnovi. 324 s. [in Ukrainian]
8. Chuikova, O. (2024). Diachrony of retentive consciousness and the narrative of the «text about the past» by P. Ricker and M. Proust's «In search of lost time». [Diachrony of retentive consciousness and the narrative of the «text about the past» by P. Ricker and M. Proust's «In search of lost time»]. *Modern science: prospects, innovations and technologies: Scientific monograph. Part 2*, 444, 105–143. [in Latvian]. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-473-3-21>
9. Chuikova O. (2024) Lingvo-filosofs'kij strukturalizm (sinhronija ta diahronija) konceptu «transcendental'ne Ego» E. Guserl'a. [Linguistic-philosophical structuralism (synchrony and diachrony) of E. Husserl's concept «transcendental Ego»]. *International Scientific Conference Vectors of Science and Technology Development in the Context of Globalisation: Conference Proceedings, March 22-23*, 128, 42-45. [in Latvian]
10. Nietzsche F. (2020). Shopengauer jak vihovatel'. Sutinki idoliv. [Schopenhauer as an Educator. Twilight of Idols]. Kharkiv: Folio. 192 s. [in Ukrainian]
11. Jung K.-G. (2025). Aion. Narisi sodo simvoliki samosti. [Aion. Gartsy on the Symbolism of Selfhood]. L'viv: Astrolabiya. 432 s. [in Ukrainian]
12. Jung K.-G. (2018). Arhetipi i kolektivne nesvidome. [Archetypes and the Collective Unconscious]. L'viv: Astrolabiya. 608 s. [in Ukrainian]
13. Nietzsche F. (2020). Vesela nauka. [Fun science]. Kharkiv: Folio. 288 s. [in Ukrainian]
14. Aristotle. (2022). Metafizika. [Metaphysics]. Kijiv, Tempora. 848 p. [in Ukrainian]
15. Platon. (2018). Benket. [Feast]. L'viv: Vidavnictvo UKU. 220 s. [in Ukrainian]
16. Toynbee A. (1995). Doslidgenn'a istoriji. [Historical research]. Kijiv: Osnovi. 406 s. [in Ukrainian]
17. Fukuyama F. (1992). The end of History and the last Man. *The National Interest*, 464 p. [in English]

Chuikova Olena Volodimirivna
Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Philosophy, Bioethics and Foreign Languages
Odesa National Medical University
Valikhovsky Lane, 2, Odesa, Ukraine
orcid.org/0009-0002-5796-1112

**THE CONCEPT OF “RESSENTIMENT” IN THE PHILOSOPHY
OF F. NIETZSCHE IN THE IMPLEMENTATION OF THE “PLEBEIAN”
AND “ARISTOCRAT”:** MYTH, MYSTERY, TIME

The introduction. Relevance of the problem. *The modern social situation is immersed in global chaos with eschatological intentions, which requires its understanding in a historical-philosophical and anthropological context with an emphasis on the personal and responsible “ressentiment” of historical figures.*

The purpose: *to explore F. Nietzsche’s concept of “ressentiment” in the historical, philosophical and anthropological contexts of the era of Ancient Greece, which is embodied in such figures as Thucydides, Heraclitus, Socrates, according to the philosophy of F. Nietzsche; to discover the historical basis for the mysterious cyclicity of the chaos of the “time of Dionysus”, which is actualized in modern times.*

Methods: *comparative, historical-philosophical, structural-typological, hermeneutic.*

Results of research. *F. Nietzsche believes that “ressentiment” is characteristic of people of low origin, and a vivid example is Socrates, whom the German philosopher interprets as a clearly negative character. Thucydides and Heraclitus are considered examples of aristocratism and realism, as evidenced by their social and philosophical position. However, we examine the aforementioned representatives of the population as carriers of two opposing mythologies that oppose each other, but both determined the future of society.*

Conclusions. *It has been researched and found that “ressentiment” is the same basis for the social, philosophical position of Thucydides, Heraclitus, Socrates, regardless of the differences in the social strata and ideologemes which they structured the system of the polis. The way to “take revenge” on the aristocrats was to destroy the ancestral myths and propose a global mythical order; through manipulation of emotions and neurotic chatter. The “revenge” of the democratic system of the polis was the structuring of elections of the leaders of the polis according to the chaotic, ritual, cyclical “time of Dionysus”.*

Key words: *“ressentiment”, Dionysian mysteries, F. Nietzsche, abstract logic, realism, order, structural typology, tribal aristocrat, plebeian, neurotic chatter.*

Дата першого надходження статті до видання: 24.04.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 19.05.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.05.2026